

Därför demokrati

- lektion för åk 8 på
Det fria ordets hus

DET FRIA ORDETS HUS FÖREAR DET SMÄLÄNSKA
LITTERÄRA ARVET OCH KAMPEN FÖR YTTRANDEFRIHET-
FÖR ALLA MÄNNISKORS RÄTT ATT GÖRA SIN RÖST HÖRD
I VÄXJÖ, SMÄLAND OCH I VÄRLDEN

Det fria ordets hus – det enda i hela landet

Det finns bara ett Det fria ordets hus i Sverige och det finns i Växjö. Här arbetar fyra personer som ska se till att hålla samtal om demokrati, yttrandefrihet och litteratur levande. Vi tillhör kultur- och fritidsförvaltningen i kommunen. Vårt fokus är dialog, skrivande och debatt och det betyder att vi både ordnar egna arrangemang (föreläsningar, poesikvällar, författarsamtal, skrivkurser med mera) och att vi samarbetar med andra organisationer och föreningar lokalt, regionalt, nationellt och internationellt kring dagsaktuella frågor. Det fria ordets hus delar lokaler med Växjö konsthall och finns på Västra Esplanaden 10, mitt emot biblioteket.

Sedan 2012 är Växjö en fristad. Med det menas att kommunen har tagit aktiv ställning för det fria ordet, alltså yttrandefriheten. Växjö kommun visar det i handling genom att välkomna en författare eller journalist som är utsatt för censur eller förföljelse i sitt hemland. Personen får ett stipendium på två år och bor i lägenhet i Växjö. På Det fria ordets hus är en av de anställda koordinator för den här fristadsförfattaren och ska underlätta den personens möjligheter att fortsätta utöva sitt yrke under den här tiden. Växjö kommun har sammanlagt tagit emot fem fristadsförfattare.

[Aktuellt program hittar på Växjö kommuns hemsida.](#)

Vill du följa oss på sociala medier (Facebook och Instagram)? Sök på Det fria ordets hus.

Varmt välkomna!

Lärohandledning till Därför demokrati (åk 8)

Lektionen i demokrati och yttrandefrihet bygger på grundskolans styrdokument och är tänkt att passa undervisningen i både samhällskunskap och svenska. Om lärare i dessa ämnen har möjlighet att samarbeta kring besöket på Det fria ordets hus kan det förhoppningsvis fördjupa och bredda ordinarie undervisning.

Vi vill här ge förförståelse till besöket och bidra till inspiration efteråt. Viss förberedelse är obligatorisk, någon efterbearbetning rekommenderas, medan slutet av lärohandledningen innehåller tips att användas fritt i tid och omfattning.

Lärohandledningen är utformad av Agneta Myrestam, utbildad journalist och lärare, på Det fria ordets hus. Vid frågor mejla: agneta.myrestam@vaxjo.se

FÖRE lektionen

Lektionen tar alltid upp begreppen demokrati, yttrandefrihet, tryckfrihet och censur. Därutöver behövs elevernas tankar och frågor. Du som lärare förbereder eleverna före besöket genom att:

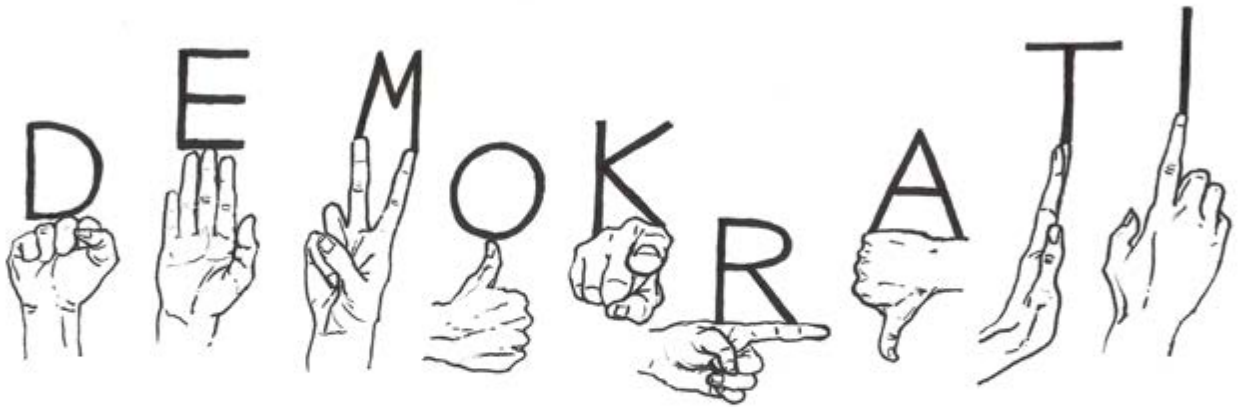
- 1) Be eleverna att enskilt lista tre saker som är viktigast i livet för just henne/honom.
- 2) På valfritt vis samla in frågor kring yttrandefrihet och demokrati från hela klassen. Om du vill, kan du dessutom låta eleverna ställa frågor kring medier, källkritik och källtillit, olika rättigheter och skyldigheter med mera.
- 3) Sammanställ livsviktiga saker (1) och frågor (2) i ett enkelt worddokument och skicka till agneta.myrestam@vaxjo.se, minst en vecka före besöket.

Annat praktiskt: Två vuxna följer med gruppen. Förbered helst en indelning av fyra-fem elever i varje grupp. Bord och stolar är uppställda i lokalen. Cyklar kan ställas vid biblioteket. Ingång till Det fria ordets hus är densamma som till Växjö konsthall, precis vid fontänen.

Som inspiration kan ni se ett eller flera avsnitt av serien Falska nyheter - USA under Trump, UR Play (se länksamlingen).

Ytterligare inspiration är dessa frågor som elever åk 8 tidigare har skrivit:

- Vad hade hänt om vi inte hade haft yttrandefrihet i Sverige?
- Vad händer om människor inte får kritisera de som har makt?
- Finns det några nackdelar med yttrandefrihet och tryckfrihet?
- Hur tror människor i diktaturer att vi andra har det? Vet de om att de inte har det bra?
- Varför blir folk blir diktatorer?
- Varför väljer folk att minska yttrandefrihet genom att rösta på sådana partier som inte är riktigt demokratiska?
- Kan demokrati bli korrupt?

UNDER lektionen

I rummet finns bord och stolar uppställda med plats för fyra-fem elever vardera. Ytterkläder kan tas med in. Toalett finns nära. Mobiler kommer inte att användas på lektionen. Alla lektioner har samma grund men varje lektion skiljer sig åt beroende på elevernas frågor och/eller dagsaktuella händelser. Du som lärare har inte ansvar för hur lektionen formar sig, men var där emot uppmärksam på kommentarer, åsikter eller annat som kan behöva lyftas i skolan efteråt. Rör dig fritt bland borden och gör gärna nedslag i gruppdiskussionerna och lyssna av.

EFTER lektionen

Du som lärare bearbetar lektionen efter ditt eget huvud och elevernas behov.

Allmänna frågor som kan vara bra att samtala kring är:

- Vad var det bästa med lektionen?
- Finns det något som kan bli bättre?
- Var det något som förvånade dig?
- Är det något som du fortfarande undrar över?
- Vad var det viktigaste du tog med dig?

NÄR SOM HELST – kunskap och inspiration

Du som är lärare äger din egen planering. Denna sammanställning får betraktas som en ytterst begränsad del av alla goda kunskapskällor som finns kring demokrati och yttrandefrihet, som riktar sig till åk 7–9 och/eller gymnasiet.

Länksamling

Amnesty International

Föreningen Amnesty International arbetar för att mänskliga rättigheter ska gälla alla. [Amnesty skola](#) har flera undervisningspaket, exempelvis:

[Yttrandefrihetens gränser](#) som lyfter fram sex omdiskuterade fall.

[Finn fem fel](#) där eleverna får träna på att känna igen hur journalistiska val påverkar en och samma nyhet.

Böcker av Växjö's fristadsförfattare

Arbeta vidare med böcker som är skrivna av Växjö's fristadsförfattare: *Bara vi själva kan rädda varandra* (Aslı Ceren Aslan) och *En kvinnas synd* (Maha Nasser).

Kontakta agneta.myrestam@vaxjo.se för utlån, upplägg och/eller besök av författare.

Forum för levande historia

Forum för levande historia är en myndighet med uppdrag att främja demokrati, mänskliga rättigheter och alla människors lika värde. Exempel:

[Svåra frågor i klassrummet](#): Hur bemöter du intolerans, extremistiska uttalanden, konspirationsteorier, antidemokratiska uttryck och "alternativa fakta". Självstudiekurs för lärare.

[Prata rasism i skolan](#). Stödmaterial för lärarlag och olika personalgrupper.

[Demokratiska samtal i skolan](#). Hur ska vi prata med varandra om vi tycker olika?

Forum för levande historia samarbetar med Skolverket om Demokratistegen:

[Resursbanken](#).

Internetstiftelsen

Stiftelsen vill stimulera kunskapsdelning. [Digitala lektioner](#) om källkritik, värdegrund och teknik är en öppen lärresurs.

När fungerar den digitala källkritiken? [Seminarium på Källkritikens dag 2025](#).

Källkritikbyrån

[Källkritikbyrån](#) granskar påståenden som får stor spridning i sociala medier samt producerar guider och andra sorters material för att hjälpa läsarna att själva granska bilder och påståenden på nätet.

Mediekompass

Bakom Mediekompass står svenska medieföretag och Tidningsutgivarna (TU). [Mediekompass](#) uppgift är att hjälpa skolan med undervisning i frågor som rör medie- och informationskunskap (MIK) som exempelvis journalistik och nyhetsmedier.

[Publicistguiden](#) är ett samarbete mellan Mediekompass och Statens medieråd där journalistiken står i centrum. Introduktion till journalistikens värld och verktyg för lärare som vill använda nyheter, medier och journalistik i sin undervisning.

MUCF

Myndigheten för ungdoms- och civilsamhällesfrågor (MUCF) har tagit fram ett [demokrati-paket](#) med verktyg och material.

Reportrar utan gränser (RSF)

[Reportrar utan gränser](#) arbetar för att ändra på det faktum att hälften av världens befolkning inte har rätt att säga, läsa eller skriva vad de vill. Moderorganisationen heter Reporters sans frontières. RSF har ett stort globalt nätverk kring yttrande- och pressfrihet.

Riksdagen

Stor källa i demokratifrågor, till exempel [filmer om ord och begrepp](#).

Skolverket

[Skolverket](#) samarbetar med Forum för levande historia om Demokratistegen men har givetvis annat material om demokrati.

Utbildningsradion UR

UR kombinerar journalistik och pedagogik och är en del av public service. Flera program och serier finns. Gå in [urplay.se](#).

Ett urval:

Serien [Falska nyheter](#) (2024): USA under Trump | Om desinformation och källtillit

Serien [Källkoll](#) – kriget i Ukraina (2022):

[Nyhetskoll](#) sänds på fredagar, 18 minuter (2025)

Lektionen i demokrati och yttrandefrihet för åk 8 bygger på delar av kursplanerna i samhällskunskap och svenska

Samhällskunskap i grundskolan (Lgr-22)

Ur syftet:

Undervisningen i ämnet samhällskunskap ska syfta till att eleverna utvecklar förtroget med demokrati och mänskliga rättigheter. Den ska bidra till att eleverna tillägnar sig kunskaper om värden och principer som utmärker ett demokratiskt samhälle samt om demokratiska processer och arbetssätt. På så sätt ska undervisningen ge eleverna förståelse för vad det innebär att vara en aktiv och ansvarstagande medborgare.

Undervisningen i ämnet samhällskunskap ska ge eleverna förutsättningar att utveckla

- kunskaper om demokratiska värden och beslutsprocesser samt om mänskliga rättigheter,
- kunskaper om sociala, ekonomiska, politiska, rättsliga och mediala förhållanden och strukturer i samhället, och
- förmåga att analysera samhällsfrågor ur olika perspektiv och kritiskt granska hur de framställs i olika källor.

Ur det centrala innehållet för åk 7–9:

- Människors identiteter, ekonomiska resurser och möjligheter i samhället och hur dessa kan påverkas av bland annat socioekonomisk bakgrund, kön, ålder och etnicitet. Begreppen makt, rättvisa, jämlikhet och jämställdhet.
- Migration till, samt integration och segregation i Sverige i dag.
- Vad begreppen demokrati och diktatur, monarki och republik samt parlamentarism och presidentstyre innebär. Exempel på hur dessa olika stats- och styrelseskick kan fungera
- Var olika beslut fattas och exempel på hur besluten påverkar individer, grupper och samhället i stort. Individers och gruppers möjligheter att påverka den demokratiska processen.
- Friheter, rättigheter och skyldigheter i demokratiska samhällen. Dilemman som hänger samman med demokratiska rättigheter och skyldigheter, till exempel gränsen mellan yttrandefrihet och kränkningar i sociala medier.

Svenska i grundskolan (Lgr-22)

Ur syftet:

Undervisningen ska stimulera elevernas intresse för att läsa och skriva. Genom undervisningen ska eleverna ges möjlighet att utveckla kunskaper om hur man formulerar egna åsikter och tankar i olika slags texter och genom skilda medier. Undervisningen ska också bidra till att eleverna får förståelse för att sättet man kommunicerar på kan få konsekvenser för en själv och för andra människor. Därigenom ska eleverna ges förutsättningar att ta ansvar för det egna språkbruket i olika sammanhang och medier.

Undervisningen i ämnet svenska ska ge eleverna förutsättningar att utveckla

- förmåga att anpassa språket efter olika syften, mottagare och sammanhang,
- förmåga att söka information från olika källor och värdera dessa

Ur det centrala innehållet för åk 7–9:

- Olika former av samtal. Att delta aktivt, uttrycka känslor, tankar och kunskaper, lyssna, ställa frågor och föra resonemang, samt formulera och bemöta argument.
- Skillnader i språkanvändning beroende på syfte, mottagare och sammanhang. Språkets betydelse för att utöva inflytande.
- Språkbruk, yttrandefrihet och integritet i digitala och andra medier och i olika sammanhang.
- Hur man sovrar i en stor informationsmängd och prövar källors tillförlitlighet med ett källkritiskt förhållningssätt.